

devaluatie gold ook voor de Nederlands-Indische gulden. Dat moest Indië via een telegram aan de gouverneur-generaal vernemen. Overleg vond men in Nederland blijkbaar niet nodig.

Van £ Hollands tot Nederlandse f valt uiteen in twee delen met elk een eigen aanpak. In de beschrijving van de periode tot de Franse bezetting gaat Korthals Altes gedetailleerd in op alle soorten munten en verhandelingen daarover. Veelal zijn de oplossingen wel aangedragen, maar zelden uitgevoerd. De schrijvers in de periode voor de Franse tijd ontkwamen niet aan de begripsverwarring tussen monetaire politiek en muntpolitiek. Korthals Altes wel. Het deel over de periode na 1800 is geschreven voor een wat breder publiek. Juist omdat er in die tijd een nationale aanpak voor het probleem kwam, kunnen de gebeurtenissen rond het zilveren schijfje zelf losgemaakt worden van de algemene financiële toestand in het land.

Korthals Altes geeft blijk van scherp inzicht in de monetaire politiek van Nederland. Een aantal bijlagen, met onder andere een indrukwekkende hoeveelheid literatuur, completeert het boek. In de berekeningen voor de edelmetaalpariteiten van de gulden moet veel rekenwerk zijn gaan zitten. Immers, die hoeveelheid edelmetaal varieerde in de loop der jaren sterk. Wellicht had er desondanks nog één bijlage bij gekund, namelijk een overzicht van de koopkracht van de gulden.

De vormgeving van het boek is netjes en goed verzorgd, maar daar is dan ook alles mee gezegd. Waarom werd het materiaal niet wat vlotter gepresenteerd op een wat handzamer formaat, met prenten van het muntbedrijf, geldwisselaars, spotprenten of andere illustraties?

Korthals Altes heeft een bijzondere prestatie geleverd. Zijn boek is voor historici, economen, financieel specialisten, numismaten en ook politici lezenswaardig. Zo is voor de laatste groep behatenswaardig dat bij de officiële invoering van de gulden als nationale munt het Rijk alle kosten zou dragen: de bevolking zou er geen financieel nadeel van mogen ondervinden (162). Dit werpt een geheel ander licht op de mogelijke kosten van de invoering van de euro!

Het is jammer dat het overzicht in 1973 abrupt eindigt. Weliswaar is dat het tijdstip waarop de gulden definitief de banden met het goud, ook nog eens de originele naamgever, heeft geslaakt, maar dat jaar ligt al weer een kwart eeuw achter ons. Het ware mooier geweest als besloten was met een lijkrede op de gulden, die naar verwacht kort na 2000 uitgesproken zal worden, juist op het moment dat de gulden één der sterkste valuta ter wereld is geworden. Dan had het boek ook een andere titel kunnen krijgen: Opkomst en ondergang van de Nederlandse gulden. Maar het grootste deel van de biografie van de gulden is thans wel geschreven.

N. A. van Horn

K. Goudriaan e. a., *De gilden in Gouda* (Gouda: Stedelijke musea, Zwolle: Waanders, 1996, 160 blz., f39,95, ISBN 90 400 9924 3).

'...die lichten, die coellude, Sinte Lyclesgilde, die scoenbaerden, die bierdragers, Sinte Joestghilde, die Noot Goeds, Sinte Nyclaesgilde, die brouwersknappen ghilde, die elseniers, die cordewaniers, Sinte Barberengilde', zo somt een lijst uit 1404 met veel tussenvoegingen en doorstrepingen de volgorde op, waarin de Goudse gilden en broederschappen deel mochten nemen aan de jaarlijkse processie van het Heilig Sacrament. Die volgorde was beslist geen kwestie van broederlijke luim. De vele processies en ommegangen van Gouda hadden een strakke stedelijke regie en de hiërarchische structuren van de gemeenschap werden erin tot uitdrukking gebracht. Deze lijst uit 1404 vormt het eerste bewijs van bestaan van een aantal van de vroege Goudse gilden en broederschappen.

De Stedelijke musea Gouda beheren in hun collectie zoveel voorwerpen die verband houden

met het Goudse gildenwezen, dat zij er onlangs een overzichtstentoonstelling aan hebben gewijd: 'De gilden in Gouda'. Niet alle Goudse gilden en broederschappen hebben echter zichtbare sporen nagelaten. Het begeleidend boek, waarvoor de historici-schrijvers eens diep in de archieven zijn gedoken, presenteert naast nieuwe feiten en inzichten een veel grotere volledigheid dan de expositie. Na een leerzame verhandeling met begripsbepalingen, 'Ambachtsgilden in Nederland, een beknopt overzicht' (9-18) van Jan Lucassen en Piet Lourens, volgt een artikel van Koen Goudriaan, 'Gilden en broederschappen in de Middeleeuwen' (21-63), dat gewijd is aan de sociaal-religieuze functie van de ambachtsgilden en vooral de religieuze broederschappen tot aan hun opheffing in de overgang naar de Opstand in 1572/73. Martha Hulshof behandelt daarna nauwgezet de belangrijkste Goudse nijverheden en het gemeenschappelijke in doel, organisatie en gang van zaken bij de Goudse gilden vanaf de veertiende eeuw tot aan de opheffing in de Franse tijd ('De Goudse ambachtsgilden', 65-86). Vervolgens beschrijft zij de ongeveer 55 Goudse gilden uitvoerig, waarbij onder andere worden vermeld: oprichting, ledental en aangesloten ambachten, inhoud der gildenbrieven, regels, plichten, bestuur en gildenfeesten, bezit en financiën, de meesterproef en de opheffing van de gilden (87-148). Iets vergelijkbaars heeft Goudriaan gedaan in zijn artikel over de Goudse broederschappen. Hij vermeldt oprichting, karakter, activiteiten, altaar(-stukken), patroonheiligen en de opheffing van de broederschappen.

Het resultaat is dat men in dit boek vele malen hetzelfde traject doorloopt, vanaf de veertiende eeuw tot aan of door het breukvlak van de Reformatie, via de hoogconjunctuur van de zeventiende eeuw, tot in de Franse tijd, met echter steeds weer andere bijzonderheden en variaties op het gildenthema. Dit geeft wel overlappingen, maar tevens raakt men goed thuis in de Goudse economisch-sociale geschiedenis van 1400 tot 1800 en het toen overal aanwezige gilden-broederschapsleven. De repeterende structuur heeft vermoedelijk zijn wortels in de museale herkomst van het boek. Met vraagstellingen en conclusies wordt niet gewerkt en een *état de question* ontbreekt. De voorwerpen, schilderijen en altaarstukken van de tentoonstelling illustreren natuurlijk de teksten. Enigszins te betreuren voor de annotatie is het ontbreken van een archieflijst of een verklarende lijst van afkortingen der geraadpleegde archieven. Bovendien hebben de artikelen een gezamenlijke literatuurlijst.

De kracht van *De gilden in Gouda* ligt in een grote rijkdom aan geduldig en gedetailleerd beschreven feiten en gegevens aangaande het hoofdonderwerp en alles wat daarmee te maken heeft: de politieke macht der gilden (afwezig in de Goudse situatie), de trage opheffing na 1800, de religieuze modes van de late Middeleeuwen, de relatie broederschappen - gilden, bloeiperodes, het protectionisme, stadskeuren, gildenbossen, de zich na de Reformatie sterk ontwikkelende armenzorg en vooral de reglementering van zowat alles wat de ambachten raakte (bij de vroegste gilden betrof de regulering vooral de altaardienst). Steeds weer wordt duidelijk gemaakt dat de gilden juist in de zeventiende eeuw zo floreerden en geenszins een tot de Middeleeuwen beperkt verschijnsel waren. De Reformatie vormde een waterscheiding, waarna ook letterlijk religie en beroepsorganisatie werden gescheiden door opheffing van de altaardiensten en verwijdering der altaren, die tot dan toe vaak in de Sint-Janskerk waren gehuisvest. Dit betekende in ieder geval het einde van de religieuze broederschappen. Goudriaan bewijst voorts dat een aantal van die broederschappen, die men aan een gilde verbonden achtte, toch op zichzelf heeft gestaan. Tevens maakt hij aannemelijk, dat vele gilden na 1572/73 bleven functioneren, om in de Goudse Gouden Eeuw opnieuw tot bloei te komen naast nieuw gestichte gilden. Eerdere inzichten hielden het tot nu toe op een echte onderbreking.

In het voorwoord spreekt N. C. Sluiter-Seijffert de mening uit, dat de artikelen in *De gilden in Gouda* het 'strikt Goudse belang' overstijgen door het omvangrijke archiefonderzoek dat ervoor werd verricht en de nieuwe feiten en inzichten die dat heeft opgeleverd. Hoewel het

karakter van het boek en vooral het ontbreken van een *état de question* het soms moeilijk maken om te beoordelen welke inzichten geheel nieuw zijn, zal dit boek zeker een inspirende bron kunnen vormen voor verder onderzoek naar gilden en broederschappen.

Martha Catania-Peters

M. J. van Lieburg, *Over weldoeners en wezen, bejaarden en bedeling. Uit de geschiedenis van de katholieke wezen- en bejaardenzorg te Delft* (Rotterdam: Erasmus publishing, 1996, 152 blz., f42,50, ISBN 90 5235 101 5).

In de geschiedschrijving van de Noordelijke Nederlanden na de Reformatie worden de sociale en economische activiteiten van het rooms-katholieke bevolkingsdeel niet zelden onderbelicht. Ook in de lokale en regionale geschiedschrijving gaat de aandacht vooral naar de maatschappelijke rol die de gereformeerden in het Nederlandse volksleven speelden. In dit boekje wordt de katholieke wezen- en bejaardenzorg van Delft uit de schaduw gehaald van de imposante studies waarin de gereformeerde wees- en bejaardenhuizen binnen Delft hun geschiedenis hebben vastgelegd.

De Kerkelijke stichting Stalpaert van der Wiele verzocht de auteur om aan de hand van het beschikbare archief een beknopte geschiedenis te schrijven, beginnend in het middeleeuwse Delft en uitlopend op het ontstaan en de activiteiten van de stichting. Gedurende het tijdvak tussen de Reformatie en het begin van de achttiende eeuw waren het met name particulieren binnen de rooms-katholieke gemeenschap die de zorg voor de wezen en bejaarden op zich namen. In 1749 besloten de katholieke kerk- en armmeesters om de wezen die waren ondergebracht bij particulieren, onderdak te verschaffen in een eigen weeshuis. Hoewel de oprichting van een Oude-Vrouwenhuis voor katholieke bejaarde vrouwen vier jaar later een feit was, zou er pas in 1823 een Oude-Mannenhuus komen.

Het beheer van het dagelijks leven in deze instellingen werd toegewezen aan zogenaamde binnenvaders en -moeders, die onder streng toezicht stonden van de regenten. Toen zich in de jaren dertig en veertig van de negentiende eeuw herhaaldelijk incidenten voordeden, veroorzaakt door slechte leiding en schandelijk gedrag van binnenvaders of -moeders, besloten de regenten de hulp in te roepen van religieuze orden. Vanaf 1843/44 voerden de Zusters van Liefde het bewind in het Oude-Vrouwen- en Meisjesweeshuis, en de Broeders van Ronse, later de broeders van Dongen geheten, deden dat in het Oude-Mannen- en Jongensweeshuis. In de naoorlogse periode, toen de zorg voor wezen en bejaarden door de overheid werd overgenomen, moest het rooms-katholieke armbestuur zijn werkzaamheden herzien en werd de katholieke wezen- en bejaardenzorg te Delft op geheel nieuwe leest geschoeid. Na de sluiting van de tehuisen in 1973 ging men zich vooral richten op de meer kerkelijk-sociale en -pastorale activiteiten. In 1978 besloot het rooms-katholieke armbestuur zijn naam te wijzigen in de Kerkelijke stichting Stalpaert van der Wiele.

De auteur weet vooral aan de hand van instructies van het leidinggevende personeel en de reglementen voor de bewoners een boeiend relaas te schetsen van het dagelijks leven in deze gestichten. Daaruit valt ook duidelijk op te maken dat onder invloed van de religieuzen het leven in de bejaarden- en weeshuizen strakker en gedisciplineerder werd dan vroeger. In de bijlagen (123-140) zijn naast een lijst van de opeenvolgende arbesturen en het personeel ook een aantal van deze reglementen opgenomen.

Interessant is deze studie met name ook door de verbinding van de algemene geschiedenis van de sociale zorg met de lokale kerkgeschiedenis en de stadsgeschiedenis van Delft. Dat in